

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2503 ที่ ฯพณฯ พลเอกสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยว ด้วยการก่อตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวขึ้นนั้น นโยบายการท่องเที่ยวยังไม่ถือว่าเป็นนโยบายหลักของรัฐบาล จนต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2527 ในสมัย ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี การรณรงค์ “การท่องเที่ยว” เพื่อให้ชาวต่างชาติมาเที่ยวเมืองไทยจึงได้เริ่มต้นขึ้นอย่างจริงจัง “นโยบายการท่องเที่ยว” เริ่มทวีความสำคัญมากขึ้น จนทุกรัฐบาลจะต้องมุ่งเน้นในเรื่องนี้และถือเป็นนโยบายหลักนโยบายหนึ่งของรัฐบาลตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา เพราะทุกฝ่ายยอมรับความจริงว่า “การท่องเที่ยว” ได้กลายเป็น “อุตสาหกรรม” นำรายได้เข้าประเทศปีละหลายแสนล้านบาท (ไชยา ยิ้มวิไล : 2544 :42) เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้จากสินค้าออกของไทยทั้งหมดแล้ว ปรากฏว่ารายได้จากเงินตราต่างประเทศโดยเฉพาะกระแสเงินสดที่นักท่องเที่ยวนำเข้ามาใช้จ่ายในส่วนของการท่องเที่ยวสูงเป็นอันดับหนึ่งมาโดยตลอด ความสำเร็จจากการรณรงค์ให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมาเที่ยวประเทศไทย จนการท่องเที่ยวกลายเป็นรายได้หลักที่ช่วยลดการขาดดุลชำระเงินของประเทศโดยเฉพาะในช่วงที่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจ ส่งผลให้เศรษฐกิจของชาติโดยส่วนร่วมมีความเข้มแข็ง เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง รัฐบาลสามารถจะจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาประเทศต่อไปได้แม้ในยามคับขัน

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2544 : 54) ได้กล่าวถึง ข้อมูลขององค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization : WTO) ซึ่งได้คาดการณ์ทิศทางการเติบโตของการท่องเที่ยวโลกในระยะยาวในตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545-2563 ว่า จะมีการเติบโตของนักท่องเที่ยวทั่วโลกเฉลี่ยประมาณร้อยละ 4.1 ต่อปี โดยในปี พ.ศ.2553 จะมีนักท่องเที่ยวทั่วโลกจำนวน 1 พันล้านคน และในปี พ.ศ.2563 จะมีจำนวน 1.6 พันล้านคน นอกจากนี้ ในส่วนของสถานการณ์ท่องเที่ยวโลกในระดับภูมิภาค มีการคาดการณ์อีกด้วยว่า การท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก จะเลื่อนจากอันดับ 3 ในปัจจุบัน (ซึ่งรองจากยุโรป และสหรัฐอเมริกา) มาอยู่ในอันดับ 2 ของโลกในปี พ.ศ. 2563 โดยอัตราการขยายตัวของนักท่องเที่ยวในภูมิภาคนี้เฉลี่ยร้อยละ 6.5 ต่อปี และจะมีนักท่องเที่ยว 388 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2563 โดยทั้งนี้ World Travel & Tourism Council (WTTC) คาดการณ์ว่าในช่วงปี พ.ศ.2543-2553 จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติของไทยจะเพิ่มขึ้นร้อยละ 7.5

ต่อไป (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย : 2540 : 39 และ 63)

จากการคาดการณ์จำนวนนักท่องเที่ยวดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้อย่างชัดเจนถึงการเจริญเติบโตของการท่องเที่ยวของประเทศไทย และแนวโน้มสถานการณ์การท่องเที่ยวโลกที่นับวันแต่จะดีขึ้นเป็นลำดับในอนาคต เพื่อให้การดำเนินการต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ที่เน้นให้ “คน” เป็นจุดมุ่งหมายหลักในการพัฒนาประเทศ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวในทุกระดับ ทั้งด้านการวางแผนและการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ และเกิดความสมดุลทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมโดยตรง (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2544: 3-4) เพื่อให้สอดคล้องกับแผนปฏิบัติการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งชาติ ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) จึงเป็นนโยบายที่ชัดเจนของรัฐบาลปัจจุบันที่มี พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งให้ความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในระดับพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยวและการบริการเป็นอย่างดี เห็นได้จากการแถลงนโยบายของรัฐบาลต่อรัฐสภา เมื่อ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 ว่า “การท่องเที่ยว คือหนทางสำคัญของการนำรายได้กระแสเงินสดเข้าสู่ประเทศ ดังนั้น รัฐบาลจึงมีนโยบายในการส่งเสริมคุณภาพ และมาตรฐานของการบริการ เพิ่มความหลากหลายของรูปแบบการให้บริการและการท่องเที่ยว และการยกระดับความสามารถในการแข่งขันของการบริการและการท่องเที่ยว....” โดยด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว จะเน้นการเร่งพัฒนาบูรณะฟื้นฟูมรดกและสินทรัพย์ทางวัฒนธรรมทั้งในเขตเมืองและนอกเมือง เพิ่มความหลากหลายของการท่องเที่ยวรูปแบบต่าง ๆ ทั้งเชิงอนุรักษ์ เชิงคุณภาพ และการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวให้มากขึ้น (อิทธิพล, 2544: 42-45)

จังหวัดเชียงราย นับเป็นจังหวัดหนึ่งที่ประสบความสำเร็จในด้านการท่องเที่ยวอย่างมาก เนื่องจากมีผู้เยี่ยมชมเยือนเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวมีอัตราการขยายตัวในสัดส่วนร้อยละ 8.50 และเมื่อพิจารณาภาวะการท่องเที่ยวในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา พบว่า จังหวัดเชียงรายมีอัตราการขยายตัวร้อยละ 3-4 ต่อปี โดยนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศจะมีอัตราการขยายตัวสูงถึงร้อยละ 11 ซึ่งจากการนี้ จัดได้ว่าเชียงรายเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพที่ดีในสายตาของชาวต่างประเทศ และจากการประเมินเบื้องต้นในการจัดลำดับศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศไทย จังหวัดเชียงราย ได้รับการจัดให้เป็น 1 ใน 15 จังหวัดของกลุ่ม 1 ซึ่งเป็นจังหวัดที่ต้องการเชิงรุกทุกด้าน (สถิติการท่องเที่ยวภายในประเทศ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2543: 1) และเป็นจังหวัดนำในโครงการ Brand Image ที่ชื่อว่า ถิ่นฟ้าล้านนาตวันออก (Serene Lanna) ซึ่งประกอบด้วย จังหวัดเชียงราย พะเยา แพร่ และน่าน พื้นที่ในจังหวัดเชียงราย นับเป็นพื้นที่ที่มีบริบทของวิถีชีวิต

วัฒนธรรมซึ่งกำลังเป็นหนึ่งในทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยวในศตวรรษนี้ จังหวัดนี้มีความพร้อมอย่างยิ่งที่จะเปิดโอกาสให้กับกลุ่มเป้าหมายหลากหลายกลุ่มเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) (วิระพันธุ์ ชินวัตร, 2544 : 4)

ปัจจัยสำคัญในการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเข้ามาเที่ยวในภาคเหนือรวมทั้งจังหวัดเชียงรายมาโดยตลอด คือ ชุมชนชาวเขาเผ่าใหญ่ ๆ ทั้ง 6 เผ่า ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บนภูเขาสูงในภาคเหนือของไทย ทั้งเผ่าอาข่า เย้า ลีซอ มูเซอ ม้ง และกะเหรี่ยง จนอาจเปรียบได้ว่าชาวเขาเป็นเสมือน “กระดูกสันหลัง” ของการท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน โดยเฉพาะการท่องเที่ยวแบบเดินป่า และการเที่ยวชมหมู่บ้านเพื่อสัมผัสวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ซึ่งนักท่องเที่ยวต่างชาติรู้สึกคุ้มค่าในการได้มาเยี่ยมชมเยือน (PATA Thailand Chapter : 1998 : 4-7) จากการที่อุปสงค์ของนักท่องเที่ยวต่างชาติในการเข้าไปเที่ยวชมหมู่บ้านของชาวเขาเป็นไปอย่างต่อเนื่อง โดยที่หมู่บ้านเหล่านั้นไม่มีการจัดการด้านขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ ไม่มีการจัดเตรียมหมู่บ้าน ชุมชนยังไม่มีคามเข้มแข็ง และ ขาดความรู้ความเข้าใจด้านอนุรักษ์ วัฒนธรรมของตนเอง ขาดความรู้ในการจัดการการท่องเที่ยว วัฒนธรรมประจำเผ่าจึงเปลี่ยนไปตามการไหลบ่าของวัฒนธรรมต่างถิ่นตามจำนวนของนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ สิ่งเหล่านี้ คือ ผลกระทบด้านลบเพียงส่วนหนึ่งที่เกิดขึ้นต่อชุมชนของชาวเขาโดยตลอด จนเกือบจะแก้ไขไม่ทันการ

เมื่อปลายปี พ.ศ. 2542 สมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิก (PATA) โดยชมรมพาด้า ประเทศไทย (PATA Thailand Chapter) มีความประสงค์จะพัฒนาหมู่บ้านชาวเขาในจังหวัดเชียงรายสู่โครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม หลังจากมีการสรรหาหมู่บ้านชาวเขาที่มีความเหมาะสม ชุมชนชาวเขาเผ่าอาข่า ณ บ้านหล่อชา ตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ได้รับการคัดเลือกเพื่อเป็นหมู่บ้านนำร่องสำหรับโครงการนี้ ในกลางปี พ.ศ. 2543 องค์การพัฒนาเอกชน คือ สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน-เชียงราย ซึ่งมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบวิถีชีวิตชุมชน (Rural Tourism) จึงให้ความร่วมมือและสนับสนุนโครงการนี้ โดยยินดีรับเป็นผู้ประสานงานในฐานะคนกลาง เพื่อให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาพื้นที่ แนะนำการจัดการและดำเนินงานด้านต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน และขอการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ โดยการขออนุมัติจากผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงราย เพื่อทำการประชาสัมพันธ์โครงการ และเพื่อส่งเสริมการตลาดโดยร่วมมือกับชมรมพาด้า ประเทศไทย (PATA Thailand Chapter) และสมาคมไทยธุรกิจการท่องเที่ยว (ATTA) กรุงเทพมหานคร ตลอดจนการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย - สำนักงานภาคเหนือ เขต 2 ด้วยความเห็นชอบของคณะกรรมการ

หมู่บ้าน ชุมชน และ ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย การดำเนินงานในการเปิดรับนักท่องเที่ยวให้เข้าชมหมู่บ้านภายใต้การจัดการในรูปแบบใหม่ ณ หมู่บ้านหล่อชา จึงได้เริ่มขึ้นในวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2544 โดยมีการจัดการเพื่อการชมหมู่บ้านชาวเขาในรูปแบบใหม่ ที่ไม่เคยมีการทำเช่นนี้มาก่อน คือ เก็บค่าเข้าชมหมู่บ้านจากนักท่องเที่ยว มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นซึ่งเป็นเยาวชนชาวเขาเผ่าอาข่าของบ้านหล่อชา มีการจัดเส้นทางเดินชมหมู่บ้าน กิจกรรมและการแสดงต่าง ๆ ให้เห็นถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของชาวเขาเผ่าอาข่า และมีร้านขายสินค้าที่ระลึกซึ่งเป็นผลงานหัตถกรรมของชุมชนบ้านหล่อชา เพื่อนำรายได้เข้าสู่คณะกรรมการหมู่บ้านซึ่งจะดูแลรักษาผลประโยชน์และจัดสรรรายได้ส่วนนี้เพื่อชุมชนบ้านหล่อชา ผลจากการนี้ มีทั้งเสียงตอบรับในด้านที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยหลายประการ ทั้งนี้อีกหลายฝ่ายที่ยังไม่เข้าใจถึงแท้ถึงที่มาและเหตุผลของการจัดหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วมแห่งนี้ แต่อย่างไรก็ตามจากการที่สมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิก (PATA) ได้จัดให้มีการประชุม 7th Mekong Tourism Forum ณ กรุงย่างกุ้ง สหภาพเมียนมาร์ ระหว่างวันที่ 4-7 เมษายน 2545 PATA ได้พิจารณามอบรางวัลเชิดชูเกียรติด้านริเริ่มและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว (The winner of The PATA Mekong Innovative Tourism Product Award) ให้กับโครงการ "Community Based Tourism Development Project" ที่บ้านหล่อชา จังหวัดเชียงราย ประเทศไทย ซึ่งดำเนินงานภายใต้การสนับสนุนของสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน-เชียงราย (ชนิดา มูมานะจิตต์ : 2545 : 14, เว็บไซต์ของสมาคมการท่องเที่ยวภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก (PATA) (2002. [on line]. April 12)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นทำให้ผู้ศึกษาซึ่งมีความสนใจในเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม การส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นตระหนักถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของตนไว้เพื่อเป็นมรดกสู่เยาวชนรุ่นหลัง รวมทั้งการให้ความรู้และความเข้าใจด้านการท่องเที่ยวแก่ชุมชน โดยเฉพาะชุมชนชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงราย เพื่อให้สามารถนำวัฒนธรรมอันเอกลักษณ์เฉพาะของตนมาผสมผสานกับการจัดการธุรกิจท่องเที่ยว โดยให้ชุมชนมีจิตสำนึกตระหนักถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมเป็นหลัก และให้มองการท่องเที่ยวเป็นรายได้เสริมที่จะสร้างประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัว และชุมชน ประกอบกับผู้ศึกษาได้มีส่วนอยู่ในขั้นตอนการดำเนินงานหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม ณ หมู่บ้านหล่อชา ตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย มาตั้งแต่เริ่มต้นโครงการ จึงมีความประสงค์จะศึกษาถึงรูปแบบการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม โดยเลือกชุมชนชาวเขาเผ่าอาข่า บ้านหล่อชา ตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง

เมือง จังหวัดเชียงราย เป็นพื้นที่กรณีศึกษา การศึกษาครั้งนี้ เพื่อให้ทราบถึงรูปแบบการจัดการ และสภาพการณ์ของชุมชนในปัจจุบัน ความพร้อมในการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว ปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัด ความสำเร็จของการดำเนินงาน และเพื่อเสนอแนะรูปแบบที่เหมาะสม ในการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์ในการนำไปพัฒนาและจัดการด้านการท่องเที่ยวในชุมชนที่มีความพร้อม มีศักยภาพเพียงพอ ทั้งชุมชนชาวไทย และชุมชนชาวเขาเผ่าอื่น ๆ ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งของการเตรียมการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วมให้พร้อมที่จะรองรับการเจริญเติบโต และการขยายตัวของการท่องเที่ยวในระยะยาว อันน่าจะถือประโยชน์ส่วนหนึ่งต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของประเทศไทยได้ในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการในการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งมีการดำเนินงานอยู่ในปัจจุบัน
2. เพื่อวิเคราะห์และเสนอแนะรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วมในอนาคต

1.3 ขอบเขตในการศึกษา

การศึกษานี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตในการศึกษา ดังนี้

1.3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

ทำการศึกษาพื้นที่บ้านห่อชา หมู่ที่ 13 ตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นชุมชนชาวเขาเผ่าอาข่า พื้นที่ของหมู่บ้านตั้งอยู่บนเนินสูง ริมทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 1089 (ถนนสาย แม่จัน – ท่าตอน)

1.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ได้มุ่งศึกษาเฉพาะรูปแบบการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม โดยแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

- 1) ศึกษารูปแบบ และ วิธีการในการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม โดยเน้นด้านการจัดการระบบการดำเนินงาน เพื่อให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรค และความสำเร็จของการจัดการในสภาพปัจจุบันของพื้นที่บ้านห่อชา

2) ความคิดเห็นของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่บ้านหล่อชา ตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย เพื่อการหารูปแบบของการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม

3) วิเคราะห์ และ เสนอแนะรูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม

1.3.3 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย

1) กลุ่มประชากรที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ในพื้นที่ จำนวนทั้งสิ้น 46 คน ซึ่งประกอบด้วย

1.1 ประชากรที่เป็นผู้นำในชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำหมู่บ้าน ผู้ช่วยผู้นำหมู่บ้าน ประธานคณะกรรมการธนาคารหมู่บ้าน และ ผู้นำอาวโล (ผู้นำในการจัดพิธีกรรม) จำนวน 4 คน

1.2 ชาวเขาเผ่าอาข่าที่อาศัยอยู่ในบ้านหล่อชา ซึ่งเป็นคณะกรรมการโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และสมาชิกที่เข้าร่วมทำงานในโครงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำนวน 23 คน

1.3 ชาวเขาเผ่าอาข่าที่อาศัยในบ้านหล่อชา โดยได้เลือกจากผู้นำครอบครัว ซึ่งเป็นผู้ที่หารายได้ให้แก่ครอบครัวมากที่สุด จำนวน 10 หลังคาเรือน และผู้ที่มีอาวโลซึ่งอาศัยอยู่ในบ้านหล่อชา จำนวน 5 คน รวมจำนวน 15 คน

1.4 ผู้อำนวยการ หัวหน้าหน่วย เจ้าหน้าที่แผนงาน และเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการของสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน – เชียงราย ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งให้การสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมโครงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม รวม 4 คน

2) ผู้ให้ข้อมูล ซึ่งได้เข้าร่วมการอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion) ที่บ้านหล่อชา เมื่อวันที่ 2 เมษายน 2545 โดยเป็นผู้ที่ได้รับเชิญมาจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว จำนวน 41 คน ประกอบด้วย

2.1 หัวหน้าโปรแกรม และ อาจารย์ โปรแกรมวิชาการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว คณะวิทยาการจัดการ สถาบันราชภัฏเชียงราย จำนวน 2 คน

2.2 พนักงานธุรการ 5 และพนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยว 3 จากสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานภาคเหนือ เขต 2 จำนวน 2 คน

2.3 หัวหน้าหน่วย เจ้าหน้าที่การเกษตร และมัคคุเทศก์ จากศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา เขตบ้านห้วยแม่ซ้าย ต. แม่ยาว อ.เมือง เชียงราย จำนวน 6 คน

2.4 ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 11 และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ยาว ต.แม่ยาว อ.เมือง เชียงราย จำนวน 2 คน

2.5 นายกสมาคมฯ และ คณะกรรมการสมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย รวมทั้งคณะกรรมการชมรมผู้ประกอบการรถเช่าจังหวัดเชียงราย จำนวน 11 คน

2.6 ช่างภาพบรรณาธิการ หนังสือท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย จำนวน 2 คน

2.7 หัวหน้าหน่วย และ เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการของสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน-เชียงราย รวมทั้ง เจ้าหน้าที่ฝ่ายธุรกิจท่องเที่ยวในเครือข่ายสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน-เชียงราย รวม 4 คน

2.8 ผู้อำนวยการสมาคมการเกษตรและการศึกษาอาชา จำนวน 1 คน

2.9 ตัวแทนของกลุ่มศิลปวัฒนธรรมกระเจกเงา และ ชาวบ้านจากบ้านยะฟู บ้านจะแล บ้านอาตุ บ้านอาผ่า บ้านอาจำ ต. แม่ยาว อ.เมือง เชียงราย จำนวน 12 คน

3) กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นตัวแทนของนักท่องเที่ยวต่างชาติ ที่ได้เดินทางมาเที่ยวชมบ้านห่อชา หมู่ที่ 13 ตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ระหว่างเดือนเมษายนถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2545 จำนวน 100 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) โดยขอให้กรอกแบบสอบถามภาษาอังกฤษหรือภาษาฝรั่งเศสที่ได้จัดทำขึ้น เพื่อสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติในการเที่ยวชมบ้านห่อชา ความคิดเห็น ตลอดจนขอคำแนะนำต่อการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม ประกอบความน่าเชื่อถือในการวิเคราะห์ให้มากขึ้น เป็นการเพิ่มเติมจากข้อมูลซึ่งได้จากผู้ให้ข้อมูล 2 กลุ่มแรกที่ได้กล่าวมาแล้ว

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะในการศึกษา

รูปแบบการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม คือ รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย การจัดโครงสร้างขององค์กร การจัดการบุคลากร การเงินและการบัญชี การกระจายรายได้ การจัดการด้านการตลาด และการจัดการการท่องเที่ยว ด้วยความร่วมมือร่วมใจและความต้องการของชาวเขาเผ่าอาข่าบ้านห่อชา ต. แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย เพื่อนำเสนอวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนให้กับผู้มาเยือนทั้งชาวไทย และ นักท่องเที่ยวต่างชาติ ทั้งนี้ เพื่ออำนวยความสะดวกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาวเขาเผ่าอาข่ามิให้

เสื่อมสลายไปมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เพื่อไม่ให้ชาวบ้านและเยาวชนรุ่นหลังละทิ้งถิ่นที่อยู่ และเพื่อให้มีความภูมิใจในศักดิ์ศรีของการเป็นชาวเขาเผ่าอาข่าของตน

ชุมชน คือ ชาวเขาเผ่าอาข่าที่อาศัยอยู่รวมกันในพื้นที่บ้านหล่อชา ตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ซึ่งกลุ่มบุคคลดังกล่าวมี วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ชีวิตความเป็นอยู่ที่คล้ายคลึงกัน มีความรู้สึกผูกพันกันทางเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์และความเชื่อด้านศาสนาเดียวกัน

ชาวบ้าน หมายถึง ชาวเขาเผ่าอาข่าที่อาศัยอยู่ในบ้านหล่อชา ตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง เชียงราย และมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ของการดำเนินงานหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยชุมชนมีส่วนร่วม ตั้งแต่เริ่มโครงการ

การมีส่วนร่วมของชุมชน คือ สถานการณ์ที่ชาวเขาเผ่าอาข่าของบ้านหล่อชา มีการรวมกลุ่มกันเองด้วยความสมัครใจ เพื่อกำหนดทิศทางการดำเนินงานร่วมกันในการคิด วางแผน และตัดสินใจ เป็นการกระทำในลักษณะทำงานร่วมกัน มีการรับผลประโยชน์ร่วมกัน

ความเข้มแข็งของชุมชนด้านการมีส่วนร่วม คือ การที่ชาวอาข่าที่อาศัยอยู่ในบ้านหล่อชา ร่วมกันในการดำเนินการธนาคารหมู่บ้านและกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยมุ่งให้ความร่วมมือในด้านความคิดริเริ่ม และวางแผน ตัดสินใจดำเนินการ ติดตามการดำเนินงาน ซึ่งทั้งชุมชนร่วมกันเป็นเจ้าของกิจกรรม ดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจโดยตนเองหรือกลุ่ม ร่วมกับสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน-เชียงราย

โครงการ หมายถึง โครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วมในพื้นที่บ้านหล่อชา ตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

ธนาคารหมู่บ้าน หมายถึง กองทุนหมู่บ้าน เป็นสถาบันการเงินของชาวบ้านในชุมชนหล่อชาที่สมาชิกออมเงินร่วมกัน โดยที่เงินออมจะหมุนเวียนอยู่ในหมู่บ้าน ชาวบ้านที่มีโอกาสที่จะกู้เงินเพื่อการประกอบอาชีพในหมู่บ้าน เมื่อครบปี สมาชิกธนาคารหมู่บ้านจะได้รับเงินปันผล ทั้งจากดอกเบี้ยเงินฝาก ปันผลจากหุ้นเงินกู้ นอกจากนั้นแล้ว สมาชิกในกลุ่มยังจะได้รับสวัสดิการจากกองทุนต่าง ๆ ของธนาคารหมู่บ้านอีกด้วย ทั้งนี้ ธนาคารหมู่บ้าน เป็นวิธีการที่สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชนได้นำมาใช้ในการทำให้แต่ละชุมชน มีกิจกรรมให้ชาวบ้านทำงานร่วมกัน ชาวบ้านเป็นผู้ดำเนินการ ตั้งกฎระเบียบเองโดยใช้เงินเป็นสื่อในการทำงานร่วมกัน

สมาคม หมายถึง สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน-เชียงราย ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งรับหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง หรือที่ปรึกษาของชุมชนบ้านหล่อชาในการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม

การนำเที่ยว หมายถึง รูปแบบที่ชุมชนบ้านหล่อชาจัดขึ้นโดยได้รับคำปรึกษาจากสมาคมพัฒนาประชาชน-เชียงราย เพื่อเป็นรายการนำเที่ยวตามจุดที่น่าสนใจต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เดินชม ด้วยระยะทางประมาณ 1..2 กิโลเมตร ทั้งนี้ ในแต่ละจุดที่กำหนดไว้นั้น ล้วนแต่แสดงให้เห็นถึงความเป็นมาของวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวเขาเผ่าอาข่ามาแต่ดั้งเดิม

มัคคุเทศก์ท้องถิ่น หมายถึง เยาวชนและชาวบ้านหล่อชาที่ได้ลงชื่อร่วมโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งมีความยินดีที่จะร่วมโครงการโดยการปฏิบัติหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ของหมู่บ้านในการต้อนรับนักท่องเที่ยว และ นำชมจุดที่น่าสนใจทางด้านวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในรายการนำเที่ยว เพื่อสัมผัสวิถีชีวิตของชนและสังคม และได้มาซึ่งการมีรายได้เสริม อันก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในถิ่นที่อยู่ โดยอนุรักษ์สภาพแวดล้อม วัฒนธรรมประเพณี วัฒนธรรม ธรรมชาติ และวิถีชีวิตให้คงอยู่ตลอดไป

1.5 กรอบแนวคิดในการศึกษา

